

Bemærkninger til Finn Gads analyse af Jørgen Brønlunds sidste meddelelse

Af Chr. Berthelsen

Nu er Jørgen Brønlunds berømte notat igen dukket op, denne gang i form af en meget grundig analyse af historikeren Finn Gad, der – som vi ved – er en øvet og seriøs behandler af historiske kilder. Det er en meget interessant udlægning, der bl. a. belyser situationen omkring tilblivelsen af notatet. Denne grundige analyse burde egentlig sætte et punktum på den megen debat om notatet og om den ulykkelige skæbne, de tre ekspeditionsfolk led. Det er da også kun med ulyst, jeg blander mig i diskussionen, idet jeg er uenig i Finn Gads udlægning af det sproglige – i særdeleshed af udtrykket »omkom«.

Jeg bygger min indvending først og fremmest på, at jeg finder det yderst usandsynligt, at Jørgen Brønlund ville bruge »omkom« i betydningen »kom uden om«, på grønlandsk: *avaqquppaa*. Jeg føler mig temmelig overbevist om, at Jørgen Brønlund kendte udtrykket »kommer/går uden om« og ville have skrevet det, hvis det var det, han mente. Finn Gad skriver, at »den grønlandske (vestgrønlandske) sammensætning *avaqquppaa* dækker led for led sammensætningen udsagnet *om kom*.« For en dan-

sker, der har sat sig ind i det grønlandske sprogs opbygning, er det sikkert fristende at sammenstille konstruktionerne »om kom« og »avaqquppaa«. Men konstruktionen »om kom« = »avaqquppaa« virker meget unaturlig og kunstig for en grønlænder. Hverken i min seminarietid, hvor vi ellers fandt på mange mærkelige konstruktioner i vore oversættelsesstykker fra grønlandsk til dansk, eller i min tid som lærer har jeg stødt på konstruktionen »om kom«. – Men lad os da alligevel forestille os, at Jørgen Brønlund havde brugt »omkom« i betydningen af »kom uden om«, så ville han på dette sted have skrevet »om kom« eller måske »kom om«, altså i to ord, bl.a. for at skelne det fra glosen »omkom« i betydningen »døde ved en ulykke«. Dødsfald ved ulykke var hyppigt forekommende i Grønland, og glosen »omkommer« – og måske især forbindelsen »omkommer i kajak« – måtte kateketen Jørgen Brønlund naturligvis være fortrolig med allerede fra sin seminarietid. Når vi nu beskæftiger os med, hvor meget Jørgen Brønlund havde kunnet tilegne sig af dansk på seminariet, kan jeg her indskyde, at ud-

trykkene »går uden om« og »omkommer« (dør ved en ulykke) er at finde i Dansk-grønlandsk Ordbog af J. Kjer og Chr. Rasmussen, der udkom i 1893, og som sikkert havde været anvendt flittigt i Jørgen Brønlunds elevtid på seminariet (1894–1900).

Finn Gad har gjort meget ud af at forklare den grønlandske glose »avaqquppaa«, der er sammensat af avataa (det, der ligger uden for, f. eks. kysten) + -qquppaa (passerer...) – altså på dansk: sejler/ror/kører/går uden om (det). Når vi på grønlandsk bruger »avaqquppaa« i forbindelse med en fjord, så er det i betydningen, at man virkelig sejler/ror/kører/går *uden om* fjorden. Når vi vil udtrykke, at man sejler tæt forbi fjordens munding, bruger vi glosen »paaqquppaa«, der er sammensat af paava (dens munding) + -qquppaa (passerer...). Ifølge Finn Gads fortolkning skulle de tre mænd altså være gået *helt* uden om fjorden. Det kan naturligvis ikke udelukkes, at dette havde været nødvendigt f. eks. på grund af isskruiningen. Men det er værd at lægge mærke til, at Jørgen Brønlund senere i notatet skriver: »andres lig findes midt i fjorden foran Bræ«. Nu er 79-Fjorden jo ikke nogen dyb fjord, og der hersker åbenbart usikkerhed m.h.t. placeringen af bræranden. Men hvis ligene virkelig befandt sig uden for fjorden, ville Jørgen Brønlund sikkert have gjort et forsøg på at give klarere udtryk for dette f. eks. ved at bruge udtrykket »uden for«, som er meget elementært.

Det er min ganske bestemte opfattelse, at Jørgen Brønlund har ment særdeles bogstaveligt med udtrykket »om-

kom«. Han ville meddele, at ulykken skete i/ved 79-Fjorden. Han var selv levende endnu; men han var klar over, at han meget snart ville dele de to rejsekammeraters skæbne. I denne forbindelse er det væsentligt at lægge mærke til, at begyndelsen af notatet er skrevet i »telegramsprog«. Der mangler subjekt til »omkom«. Dette gælder, hvad enten man følger Finn Gads eller min fortolkning. Der mangler endvidere en præposition (»i« eller »ved«) foran 79-Fjorden, hvis man følger min fortolkning. Hvorfor dette »telegramsprog« på en tid, hvor man endnu ikke var vant til at benytte sig af denne form? Hvorfor bruger han »telegramsprog« netop i begyndelsen, når han ellers ikke gør det i resten af notatet? Jeg vover at fortolke dette derhen, at Jørgen Brønlund havde været i tvivl, om han skulle bruge »vi« som subjekt til »omkom«, fordi han jo på det tidspunkt endnu var i live. Den manglende præposition foran 79-Fjorden kunne skyldes en afsmitning af den foran omtalte usikkerhed. Men det er heller ikke udelukket, at det kan være et udtryk for usikkerhed, nemlig om han skulle skrive »i« eller »ved«, for han var jo selv kommet over fjorden.

Ja, det er nemt nok for os at sidde ved sit skrivebord i en varm stue og gøre sig klog på det ene og det andet i forbindelse med Jørgen Brønlunds sidste meddelelse. Lad os ikke glemme, at han befandt sig i en fortvivlet situation – fysisk og psysisk –, da han skrev sin sidste meddelelse. Det, at han overhovedet havde været i stand til at udtrykke sig klart – ovenikøbet på et fremmed sprog – var i sig selv en præstation af rang.